מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל הכהן לָחוּץ – לעשות מחיצה בינו ובין הקברים, וכגון שיכנס בתוך תיבה הנמשכת על עגלה, **וְלֵילֵךְ** למקום העירוב מבעוד יום, **וְלֶאֱכוֹל** אותו, כפי שיתבאר להלן (לט:).

גמרא

במשנה שנינו כמה כללים, הגמרא מבארת שכל מקום ששנו חכמים כלל, אפשר שיש יוצאים מהכלל: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין לְמֵידִין מִן הַכְּלָלוֹת** – במקומות ששנו חכמים כלל מסוים, אין לדייק שאין שום דבר היוצא מן הכלל [כפי שיובאו להלן דוגמאות לכך], **וַאֲפִילּוּ בְּמָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ** [–בכלל] 'חוץ' מדבר פלוני', שמשמע שדקדק לפרט את כל היוצאים מן הכלל, אפשר ששייר ולא הזכיר מקצתם. מדייקת הגמרא: **מִדְּקָאָמַר** רבי יוחנן **'אֲפִילּוּ בְּמָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ חוּץ', מִכְּלָל דְּלַאו הָכָא קָאֵי** – מוכח שלא אמר את מאמרו על משנתנו, שהרי בכללים שבמשנתנו נאמר 'חוץ ממים ומלח', ומלשון 'אפילו' מדויק שעיקר מאמרו נאמר על כלל שלא נפרטו בו יוצאים מן הכלל, ולכן אמר, שאין צריך לומר שאין למדים מכלל שנאמר בסתם [כמו הכלל שעסק בו], אלא אפילו מכלל שנאמר בו 'חוץ' אין למדים, ויש לברר **הֵיכָא קָאֵי** – על איזה כלל נאמרו עיקר דבריו.

משיבה הגמרא: **הָתָם קָאֵי**, ששנינו בקידושין (כט.), **'כָּל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא** – שנוהגת רק בזמן מסוים, **אֲנָשִׁים חַיָּיבִין בָּהּ, וְנָשִׁים פְּטוּרוֹת** הימנה. **וְכֹל מִצְוֹה שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָא, אֶחָד נָשִׁים וְאֶחָד אֲנָשִׁים חַיָּיבִין בָּהּ.** ויש לשאול, **וּכְלָלָא הוּא דְּכָל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא נָשִׁים פְּטוּרוֹת, וְהֵרֵי** מצות אכילת **מַצָּה** בלילה הראשון של פסח, ומצות **שִׂמְחָה** בשלש רגלים, **וּמִצוֹת הַקְהֵל** – התכנסות כלל ישראל בבית המקדש בחג הסוכות שלאחר שנת השמיטה, וקריאת המלך לפניהם מקצת מצוות מספר דברים בעומדו על בימה, **דְּמִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא הוּא, וְנָשִׁים חַיָּיבוֹת** בהן. וכן יש לשאול, **וְכִי כָּל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָא נָשִׁים חַיָּיבוֹת, וְהֵרֵי** מצות **תַּלְמוּד תּוֹרָה**, שנוהגת בכל זמן, כמו שנאמר (יהושע א ח) 'וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה', ומצות **פְּרִיָה וְרִבְיָה, וּפִדְיוֹן הַבֵּן** הבכור בחמש סלעים ונתינתם לכהן, **דְּמִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָא** הן ואף על פי כן **נָשִׁים פְּטוּרוֹת** מהן. **אֶלָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין לְמֵידִין מִן הַכְּלָלוֹת, וַאֲפִילּוּ בְּמָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ חוּץ.**

הגמרא מביאה משנה נוספת להוכיח שאין למדים מן הכלל אף שנאמר בו חוץ.

'זב' הוא אדם שיצאה מאמתו כעין שכבת זרע. הזב הוא אחד מאבות הטומאה, ומטמא אדם וכלים הנוגעים בו, וכל שכן אוכלים ומשקים, להיות ראשון לטומאה. בזב נתחדשו כמה דרכי טומאה שאינם בשאר אבות הטומאה.

א. 'משכב ומושב', ונקראת גם טומאת 'מדרס', ועניינה הוא, שאם שכב הזב או ישב על דבר העשוי לשכיבה או לישיבה, הרי הם נעשים אב הטומאה כזב עצמו, ומטמאים אף אדם וכלים להיות ראשון לטומאה. ואפילו היו עשר מצעות זה על גבי זה, ושכב הזב על העליון, כולם טמאים כדין הנוגע בזב עצמו.

ב. 'מרכב', והוא כלי המשמש לרכיבה, אם רכב עליו הזב נעשה אב הטומאה, אלא שחלוק דינו משאר משכב ומושב, שאדם הנוגע במרכב הזב רק הוא עצמו נטמא, אבל אין בגדיו נטמאים. ונחלקו ראשונים במהותו של המרכב, ובכפי שיבואר להלן.

ג. 'היסט', והיינו שהזב הזיז אדם או כלים אף שלא נגע בהם, טמאים כאילו נגע בהם. וכן אם נשא הזב אדם או כלים.

ד. 'עלינו של זב', והיינו כלים המונחים על גבי הזב, ואפילו חוצצים הרבה דברים בינם לבין הזב, הרי הם נטמאים כאילו נגעו בזב, ומטמאים אוכלים ומשקים.

המשנה שלפנינו מבארת אלו דברים נטמאים טומאת עליונו של זב וטומאת מדרס הזב: **אָמַר אַבָּיֵי וְאִיתֵּימָא רַבִּי יִרְמְיָה, אַף אֲנַן נָמֵי תָּנֵינָא** – אף אנו שנינו משנה שנאמר בה כלל ואף נשנה בה 'חוץ', ולא הוזכרו כל הפרטים היוצאים מן הכלל, ששנינו (זבים פ"ה מ"ב), **עוֹד כְּלָל אַחֵר אָמְרוּ** חכמים בקבלת טומאה מזב, **כָּל שֶׁנִּישָּׂא עַל גַּבֵּי הַזָּב,** והוא הנקרא 'עליונו של זב', **טָמֵא** כנוגע בזב. **וְכָל שֶׁהַזָּב נִישָּׂא עָלָיו,** וכגון שישב או שכב עליו הזב, הרי הוא **טָהוֹר, חוּץ מִן הכלי הָרָאוּי** [–המיוחד] **לְמִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב** שנטמא כזב עצמו. **וְחוּץ מִן הָאָדָם,** שגם הוא נטמא טומאה חמורה [שהוא ובגדיו נטמאים] כשנושא את הזב, אף שאינו נוגע בו. ויש לדקדק, **וְתוּ לֵיכָּא** – וכי אין עוד דבר שנטמא כשהזב נישא עליו, **וְהָא אֵיכָּא מֶרְכָּב** הזב.

הגמרא מבארת מהו ה'מרכב'. שואלת הגמרא: **הַאי מֶרְכָּב הֵיכִי דָּמֵי** – מרכב זה שהינך מדקדק מדוע לא שנאו התנא שנטמא טומאת מדרס, באיזה אופן מדובר, **אִי דְּיָתֵיב עֲלֵיהּ** – אם יושב עליו הזב, **הֵיינוּ מוֹשָׁב** שהוזכר. משיבה הגמרא: **אֲנַן הָכִי קָאַמְרִינַן** – כך היתה כוונתנו, **הָא אֵיכָּא נַבָּא דְּאוּכְפָּא** – הרי יש את קשת האוכף, והיינו העץ הבולט מהאוכף מלפניו ומאחריו, שאוחז בו הרוכב בשעת הרכיבה [ראה ציור], וכשרוכב הזב ותופס בו, נטמא מדין 'מרכב הזב', **דְּתַנְיָא** (תוספתא כלים ב"ב פ"ב ה"ד), **הָאוֹכֵף** שמניחים על גב הבהמה לרכוב עליו, אם רכב עליו הזב, **טָמֵא מוֹשָׁב. וְהַתֻּפּוּם** – העץ הבולט מהאוכף שאוחזים בו בשעת הרכיבה, **טָמֵא מֶרְכָּב.** אם כן יש לדקדק מדוע לא הוזכר במשנה שגם כלי המיוחד למרכב נטמא כשנישא עליו הזב, **אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ, אֵין לְמֵידִין מִן הַכְּלָלוֹת, וַאֲפִילּוּ בְּמָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ חוּץ.**

שנינו במשנה, **הַכֹּל נִיקַּח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר כו'** חוץ ממים ומלח. וכן שנינו שאין מערבים ומשתתפים במים ומלח. הגמרא מביאה מחלוקת בנידון מים ומלח המעורבים יחדיו, לענין עירוב ולענין מעשר שני: **רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר וְרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא** אמרו דבר אחד כדלהלן, אמנם **חַד מַתְנֵי** [– שונה דבריו] **אַעֵירוּב וְחַד מַתְנֵי אַמַּעֲשֵׂר. חַד מַתְנֵי אַעֵירוּב, לֹא שָׁנוּ, אֶלָּא בְּמַיִם בִּפְנֵי עַצְמוֹ וּמֶלַח** [–או במלח] **בִּפְנֵי עַצְמוֹ דְּאֵין מְעָרְבִין, אֲבָל בְּמַיִם וּמֶלַח יחד, מְעָרְבִין,** שכשהן מעורבים יחדיו הרי הם נחשבים לדבר מאכל, שראוי לטבל בהן את פתו. **וְחַד מַתְנֵי אַמַּעֲשֵׂר, לֹא שָׁנוּ אֶלָּא מַיִם בִּפְנֵי עַצְמוֹ וּמֶלַח בִּפְנֵי עַצְמוֹ דְּאֵין נִיקָּחִין** בכסף מעשר, **אֲבָל מַיִם וּמֶלַח** המעורבים יחדיו **נִיקָּחִין בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר.**

מוסיפה הגמרא: **מַאן דְּמַתְנֵי אַמַּעֲשֵׂר,** לדבריו **כָּל שֶׁכֵּן** שיש לשנות **כֵּן אַעֵירוּב, וּמַאן דְּמַתְנֵי אַעֵירוּב, אֲבָל אַמַּעֲשֵׂר לֹא.** מבארת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** אין נקנים בכסף מעשר, משום שאין די בכך שנחשבים למזון, אלא **פֵּירָא בְּעֵינַן** – צריך שיהא 'פרי', אבל מים ומלח אינם 'פרי' ולכך אינם נקנים בכסף מעשר אף כשהם מעורבים. הגמרא מביאה אמורא נוסף שאמר דין זה לגבי מעשר: **כִּי אָתָא** [–כשבא] **רַבִּי יִצְחָק** מארץ ישראל לבבל, **מַתְנֵי אַמַּעֲשֵׂר,** שמים ומלח המעורבים יחדיו נקנים בכסף מעשר.

הגמרא מקשה על דברי רבי יצחק: **מֵיתִיבִי,** שנינו בברייתא, **הָעִיד רַבִּי יְהוּדָה בֶּן גְּדִישׁ לִפְנֵי רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר, שֶׁל בֵּית אַבָּא הָיוּ לוֹקְחִין צִיר** [–נהגו בבית אבי לקנות ציר דגים] **בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר. אָמַר לוֹ** רבי אליעזר, **שְׁמָא לֹא שָׁמַעְתָּ אֶלָּא כְּשֶׁקִּרְבֵי** [–המעיים] **דָּגִים מְעוֹרְבִין בָּהֶן.** מסיימת הגמרא את קושייתה: **וַהֲלֹא אֲפִילּוּ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן גְּדִישׁ לֹא קָאָמַר** [שיהא נקנה בכסף מעשר] **אֶלָּא בְּצִיר, דְּשׁוּמְנָא דְּפֵירָא הִיא** – שאף כשאין קרבי דגים מעורבים בו מכל מקום יש שם קצת משומנן, ולכן נקנה בכסף מעשר, שהרי שומן הדג הוא 'פרי מפרי', **אֲבָל סְתָם מַיִם וּמֶלַח** מעורבים **לֹא,** ונקשה על האומר שמים ומלח מעורבים נקנים בכסף מעשר.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב יוֹסֵף,**

לֹא נִצְרְכָה – לא הוצרך רבי יצחק ללמד שמים ומלח מעורבים נקנים בכסף מעשר **אֶלָּא** באופן **שֶׁנָּתַן לְתוֹכָן שֶׁמֶן**, שהוא 'פרי מפרי' וראוי לקנותו בכסף מעשר שני.

מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי** לרב **יוסף**, **וְתֵיפּוֹק לֵיהּ** – והלא גם לולי המים והמלח אפשר לקנות תערובת זו **מִשּׁוּם שֶׁמֶן** שבה, ומה חידש רבי יצחק. מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא, שֶׁנָּתַן דְּמֵי מַיִם וּמֶלַח בְּהֶבְלָעָה**, כלומר ששילם עבור השמן כשווי התערובת כולה, כדי שיתן לו המוכר את המים והמלח בחינם, וגם באופן זה התיר רבי יצחק.

שואלת הגמרא: **וּבְהֶבְלָעָה מִי שָׁרֵי** – וכי על ידי הבלעה מותר לקנות דברים שאינם נקנים בכסף מעשר. משיבה הגמרא: **אֵין** – כן, **וְהָתַנְיָא** – וכן שנינו בברייתא, **בֵּן בַּג בַּג אוֹמֵר**, נאמר בתורה לגבי כסף מעשר (דברים יד כו) 'וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבְשֵׁכָר', ומאחר שאמרה תורה 'בכל אשר תאוה נפשך', מדוע הוצרכה לפרט 'בבקר ובצאן' וגו', אלא כל פרט נכתב לדרשה, **'בַּבָּקָר' מְלַמֵּד שֶׁלּוֹקְחִין בָּקָר עַל גַּב עוֹרוֹ**, ומבליעים דמי העור בדמי הבשר, ויוצא העור לחולין. **'וְצֹאן' מְלַמֵּד שֶׁלּוֹקְחִין צֹאן עַל גַּב גִּיזָּתָהּ**, ויוצאת הגיזה לחולין. **'וְיַיִן' מְלַמֵּד שֶׁלּוֹקְחִין יַיִן עַל גַּב כַּנְכָּנוֹ** – חבית החרס ששמור בה, ויוצאת החבית לחולין. **'וְשֵׁכָר' מְלַמֵּד שֶׁלּוֹקְחִין תֶּמֶד** [–משקה שנוצר ממים שניתנו בחרצני ענבים] **מְשֻׁהֶחְמִיץ** – משנגמרה תסיסתו, ונעשה כיין, שמשלם על טעם היין, ומבליע דמי המים. הרי שאף דברים שבפני עצמם אינם נקנים בכסף מעשר, שאינם דבר מאכל, אפשר לקנותם בהבלעה, ולכן מותר לקנות בהבלעה מים ומלח המעורבים עם שמן.

הגמרא מבארת מדוע הוצרכו כל הדרשות של בן בג בג, ואין די בלימוד אחד להיתר הבלעה, ומקדימה ואומרת שאמנם הדרשה מ'בבקר' שקונים עור הבהמה בהבלעה עם הבשר מיותרת: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַאן דְּמַתְרֵגֵם לִי 'בַּבָּקָר' אֶלְבָּא דְּבֶן בַּג בַּג** – מי שיפרש לי מדוע הוצרכה התורה לכתוב תיבת 'בבקר' לפי מה שדרש בן בג בג את כל הפרטים שבפסוק, **מוֹכִילְנָא מָאנֵיהּ אַפַּתְרֵיהּ לְבֵי מַפּוֹתָא** – אוביל לו את בגדיו אחריו לבית המרחץ, כלומר, אודה לו שהוא גדול ממני בתורה, וראוי אני לשמשו כתלמיד לרב, **מַאי טַעְמָא, כּוּלְּהוּ צְרִיכֵי, לְבַר** [–חוץ] **מִ'בַּבָּקָר' דְּלָא צְרִיךְ**, כדלהלן.

הגמרא מבארת דברי רבי יוחנן: **מַאי צְרִיכֵי** – מדוע הוצרכו כל שאר הפרטים שנכתבו בפסוק, **דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא** רק **'בַּבָּקָר'** ללמד שאפשר לקנות העור אגב הבשר, **הָוֶה אָמֵינָא בָּקָר הוּא דְּמִזְדַּבַּן עַל גַּב עוֹרוֹ, מְשׁוּם דְּגוּפֵיהּ הוּא** – כיון שהוא חלק מגוף הבהמה, שמחובר אליה ואי אפשר להפשיטו מחיים, **אֲבָל צֹאן עַל גַּב גִּיזָּתָהּ, דְּלַאו גּוּפֵיהּ הוּא**, ואפשר לגוזזה בחייה, **אֵימָא לֹא** – שאינה נקנית בהבלעה, לכך הוצרך 'ובצאן', ללמדנו זאת. **וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא 'וְצֹאן'** ללמד שנקנית **עַל גַּב גִּיזָּתָהּ, הָוֶה אָמֵינָא** שדווקא גיזה נקנית אגב צאן, **מְשׁוּם דְּמִחוּפַּר בָּהּ, אֲבָל יַיִן עַל גַּבֵּי כַּנְכָּנוֹ** שאין הקנקן מחובר ליין **אֵימָא לֹא**, לכך הוצרך 'ביין' ללמדנו זאת. **וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא 'בַּיַּיִן', הָוֶה אָמֵינָא** שדווקא קנקן נקנה אגב יין, **מְשׁוּם דְּהֵיינוּ נְטִירוּתֵיהּ** – שזו היא שמירתו של היין, **אֲבָל תֶּמֶד מְשֻׁהֶחְמִיץ, דְּקִיּוּהָא בְּעָלְמָא הוּא** – שאינו אלא מים שנכנס בהם חמיצותו של הפרי, **אֵימָא לֹא, לכך כָּתַב רַחֲמָנָא 'שֵׁכָר'** ללמד שגם תמד נקנה.

הגמרא מבארת שגם אם נדרוש בסדר הפוך, אין ללמוד אחד מהשני: **וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא** רק **'בַּשֵּׁכָר'** לא היינו יודעים שאפשר לקנות תמד בכסף מעשר, וכל שכן שהקנקן נמכר אגב היין, והעור והגיזה אגב הבהמה, כיון **דַּהֲוָה אָמֵינָא, מַאי 'שֵׁכָר'**, אין זה 'תמד', אלא **דְּבֵילָה** [–תאנה הבאה ממקום הנקרא קעילה, ונקראת 'שכר' לפי שהיא משכרת את האוכלה] **דְּפֵירָא הוּא**, ולכך נקנית בכסף מעשר, **אֲבָל יַיִן עַל גַּב כַּנְכָּנוֹ אֵימָא לֹא** נקנה, שכל דבר שאינו נקנה בכסף מעשר אסור לקנותו גם בהבלעה. לכן כתבה התורה 'ביין' ללמד שמותר לקנות יין עם קנקנו. **וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא 'יַיִן'** ללמד שנקנה **עַל גַּב כַּנְכָּנוֹ**, הייתי אומר שדווקא בזה הותרה הבלעה, כיון **דְּהֵיינוּ נְטִירוּתֵיהּ, אֲבָל צֹאן עַל גַּב גִּיזָּתָהּ אֵימָא לֹא**, שהרי אין הגיזה שומרת על הצאן, לכך **כָּתַב רַחֲמָנָא 'צֹאן'** ללמד **דַּאֲפִילּוּ** צאן **עַל גַּב גִּיזָּתָהּ** מותר לקנות.

מסיימת הגמרא: אך **'בַּבָּקָר'** ללמד שנקנה העור אגב הבשר, **לְמָה לִי**, והלא אפשר ללמוד זאת בקל וחומר מגיזה הנמכרת עם הצאן.

הגמרא מנסה לפרש מדוע הוצרכה התורה לכתוב 'בבקר' ללמד שהעור נקנה אגב הבשר: **וְכִי תֵּימָא, אִי לֹא כָּתַב רַחֲמָנָא 'בַּבָּקָר', הָוֶה אָמֵינָא צֹאן עַל גַּב עוֹרָהּ אֵין עַל גַּב גִּיזָּתָהּ לֹא** – אילו לא היתה התורה כותבת 'בבקר' הייתי יכול לומר ש'בצאן' בא ללמד שאפשר לקנות צאן רק עם עורה, אבל גיזתה אינה נקנית אגבה, ולכך **כָּתַב רַחֲמָנָא 'בַּבָּקָר' לְאַתּוֹיֵי עוֹרוֹ** ושוב **אַיְיתֵר לֵיהּ** – מיותרת תיבת **'צֹאן' לְאַתּוֹיֵי גִּיזָּתָהּ**, שגם היא נמכרת אגב הצאן.

דוחה הגמרא: **אִי לֹא כָּתַב רַחֲמָנָא 'בַּבָּקָר'** אלא 'בצאן' **לֹא הָוֶה אָמֵינָא צֹאן עַל גַּב עוֹרָהּ אֵין** [–כן] **עַל גַּב גִּיזָּתָהּ לֹא, דְּאִם כֵּן** – שאם כוונת התורה להתיר דווקא הבלעת עור אגב בשר, אך לא גיזה, **לְכְתּוֹב רַחֲמָנָא 'בַּבָּקָר'** שאין לו גיזה כי אם עור, ולא 'צאן' שיש לה גם גיזה מלבד העור, **דְּמִמֵּילָא אַיְיתֵי לֵיהּ 'צֹאן'** – ובאופן זה תיבת 'צאן' תהא מיותרת, שהרי כבר למדנו מ'בבקר' שעור הבהמה נקנה אגב הבשר. **וְכֵיוָן דְּכָתַב רַחֲמָנָא 'צֹאן'** שיש לה גם גיזה, בהכרח שכוונתה ללמד **דַּאֲפִילּוּ עַל גַּב גִּיזָּתָהּ** מותר לקנותה, ואם כן קשה **'בַּבָּקָר' לָמָּה לִי, הַשְׁתָּא צֹאן עַל גַּב גִּיזָּתָהּ מִיזַּדְבְּנָא, בָּקָר עַל גַּב עוֹרוֹ מִיבַּעְיָא**. מסיימת הגמרא: **הֵינוּ דְּקָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַאן דְּמַתְרֵגֵם לִי 'בַּבָּקָר' אַלְיבָּא דְּבֶן בַּג בַּג, מוֹכִילְנָא מָאנֵיהּ לְבֵי מַפּוֹתָא.**

לעיל (ע"א) הוזכרה שיטת רבי יהודה בן גדיש ורבי אליעזר שדגים נקנים בכסף מעשר שני, ולהלן תביא הגמרא תנאים החולקים וסוברים שאין דגים נקנים בכסף מעשר שני. הגמרא מבארת מה הוא יסוד מחלוקת התנאים. שואלת הגמרא: **בְּמַאי קָא מִיפַּלְגֵי רַבִּי יְהוּדָה בֶּן גְּדִישׁ וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְהָנֵי תַּנָּאֵי דִּלְקַמָּן** – עם התנאים שיובאו להלן הסוברים שאין קונים דגים בכסף מעשר שני.

משיבה הגמרא: **רַבִּי יְהוּדָה בֶּן גְּדִישׁ וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דָּרְשֵׁי** את הפסוק האמור במעשר שני **בְּרַבְּוּיֵי וּמִיעוּטֵי** – במידת 'ריבה ומיעט וריבה', **וְהָנֵי תַּנָּאֵי דָּרְשֵׁי בִּכְלָלֵי וּפְרָטֵי** – במידת 'כלל ופרט וכלל'. שנאמר בתורה לענין היתר השימוש בכסף מעשר שני בירושלים (דברים יד כו) 'וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבְשֵׁכָר וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ וְאָכַלְתָּ שָׁם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ' וגו', **רַבִּי יְהוּדָה בֶּן גְּדִישׁ וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דָּרְשֵׁי רִיבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי**, וכך דרשו, **'וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשֶׁךָ'**, **רִיבָּה** כל דבר מאכל, **'בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבְשֵׁכָר'**, **מִיעֵט** הפסוק שאין לקנות אלא דברים הדומים לפרטים אלו, **'וְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ' חֲזַר וְרִיבָּה** כל שאר דברי מאכל, ומידה היא בתורה שכשרִיבָּה **וּמִיעֵט וְרִיבָּה, רִיבָּה הַכֹּל** מלבד דבר אחד. **מַאי רַבִּי, רַבִּי כָּל מִילֵּי** – ריבה כל דברי מאכל, **וּמַאי מִיעֵט, לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִיעֵט צִיר** דגים שאינו נקנה בכסף מעשר אף שיש בו משומן הדגים, וכל שכן שסתם מים ומלח המעורבים אינם נקנים, **וּלְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן גְּדִישׁ מִיעֵט** סתם **מַיִם וּמֶלַח** המעורבים, אבל ציר נקנה בכסף מעשר, משום שומן הדג המעורב בו. ולדברי שניהם דגים נקנים בכסף מעשר, שהרי לא נתמעטו.

וְהָנֵי תַּנָּאֵי החולקים על רבי אליעזר ורבי יהודה בן גדיש, **דָּרְשֵׁי בִּכְלָלֵי וּפְרָטֵי**. מביאה הגמרא שתי ברייתות הדורשות את הפסוק בדרך כלל ופרט וכלל, אלא שנחלקו מהו גדרו של הפרט, שבזה צריכים להיות דומים שאר הדברים הנכללים בכלל, **דְּתַנְיָא**, נאמר (שם) **'וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשֶׁךָ'** הרי זה **כְּלָל**, שכל דבר מאכל נקנה בכסף מעשר, **'בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר'** הרי זה **פְּרָט**, שמפרטת התורה שדווקא דברים אלו נקנים בכסף מעשר, **'וְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ' חֲזַר וְכָלַל** שכל דבר מאכל נקנה בכסף מעשר, ומידה היא בתורה **כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל, אִי אַתָּה דָּן** לרבות מהכלל **אֶלָּא** דבר שהוא **כְּעֵין הַפְּרָט, מָה הַפְּרָט** [–בקר צאן יין ושכר] **מְפוֹרָשׁ** שהם

המשך בעמ' קנח

פְּרֵי מַפְּרֵי – שנבראים זה מזה, בבקר וצאן הבהמה נולדת מאמה, וביין ושכר הענבים צומחים על ידי זריעת גרעיניהם, **וְגִידּוּלֵי קַרְקַע** – ודם ניזונים וגדלים מהקרקע, שהענבים שמהם עושים יין ושכר גדלים מהקרקע, וכן בקר וצאן ניזונים מצמחים הגדלים בקרקע, ולכן נחשבים גם הם 'גידולי קרקע', **אַף כָּל** דבר שהוא **פְּרֵי מַפְּרֵי וְגִידּוּלֵי קַרְקַע** נקנה בכסף מעשר. **וְתַנְיָא אִידָךְ** – ומצינו ברייתא אחרת שאף היא דרשה את הפסוק במידת כלל ופרט וכלל, אלא שפירשה את גדר הפרט בדרך אחרת, וכך שנינו בה, **מָה הַפְּרָט** [–בקר צאן יין ושכר] **מְפוֹרָשׁ** שהם **וְלַד וְלָדוֹת הָאָרֶץ** – ולד מאלו שנבראו מן הארץ במעשה בראשית, שהבהמות והפירות הראשונות בעולם יצאו מן הארץ, ומהם יצאו ולדותיהם, וכן הלאה, **אַף כָּל וְלַד וְלָדוֹת הָאָרֶץ** נקנים בכסף מעשר.

מבררת הגמרא: **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – מהו ההבדל למעשה בין שתי הברייתות. משיבה הגמרא: **אָמַר אַבַּיֵי**, דין קניית **דָּגִים** בכסף מעשר **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, לְמַאן דְּאָמַר** שרק דבר שהוא **פְּרֵי מַפְּרֵי וְגִידּוּלֵי קַרְקַע** נכלל בכלל, **הָנֵי** [–אותם] **דָּגִים גִּידּוּלֵי קַרְקַע נִינְהוּ** [–הם], שהרי ניזונים מקרקע הים, והרי הם בכלל הדברים הנקנים בכסף מעשר, אבל **לְמַאן דְּאָמַר** שרק דבר שהוא **וְלַד וְלָדוֹת הָאָרֶץ** נכלל בכלל, **דָּגִים** לא נבראו מן הארץ במעשה בראשית אלא **מַמָּא אִיבְּרוּ** – מהמים נבראו, ואינם בכלל הדברים הנקנים בכסף מעשר. מקשה הגמרא: **וּמִי אָמַר אַבַּיֵי שִׁדָּגִים גִּידּוּלֵי קַרְקַע נִינְהוּ, וְהָאָמַר אַבַּיֵי,**